

Forskningens betydning for skolelederes opplevelse av handlingsrom

Sølvi Mausethagen og Sigrunn Tvedten

I PROSJEKTET HAR VI UNDERSØKT HVORDAN BRUK AV FORSKNING PÅVIRKER SKOLELEDERES OPPLEVELSE AV HANDLINGSROM I SKOLEUTVIKLINGSPROSESSER. TILGANG TIL FORSKNINGSBASERT KUNNSKAP, NETTVERK MED FORSKNINGSMILJØER OG ANDRE ETABLERTE SAMARBEIDSSTRUKTURER KAN VÆRE AVGJØRENDE FOR HVORDAN SKOLELEDERE VURDERER UTFORDRINGER, TAR BESLUTNINGER OG UTVIKLER PRAKSIS LOKALT. KAPITTELET BYGGER PÅ INTERVJUER MED SKOLELEDERE OG VI FREMHEVER TRE HOVEDDIMENSJONER DER FORSKNING SER UT TIL Å SPILLE EN ROLLE: SKOLELEDERES FORSKNINGSKOMPETANSE, KVALITETEN PÅ EKSTERNE PARTNERSKAP, OG TIDLIGERE ERFARINGER FRA SKOLEUTVIKLINGSPROSESSER. SAMLET VISER FUNNENE AT FORSKNING KAN STYRKE SKOLELEDERNES HANDLINGSROM, MEN AT DETTE BLANT ANNET ER AVHENGIG AV HVORDAN KUNNSKAPEN INNGÅR I LEDERNES ARBEID, INNENFOR HVILKE STRUKTURER DEN INTRODUSERES OG HVILKE PROSESSER DET LEGGES TIL RETTE FOR.

BAKGRUNN

Opplevd handlingsrom i profesjonelt arbeid handler både om strukturelle rammer (lover, regler og systemer), og om den kunnskapsmessige vurderingen som ledere gjør i konkrete situasjoner. I skolesektoren har forskningsbasert kunnskap fått økt betydning de siste 10–15 årene, blant annet gjennom at vi nå har lærerutdanning på masternivå, desentraliserte ordninger for kompetanseutvikling, og større grad av samarbeid mellom

kommuner, skoler og universiteter. Likevel finnes det lite forskning på hvordan kunnskap fra forskning påvirker skolelederens opplevelse av handlingsrom – til tross for at skoleledere ofte omtales å være sentrale aktører innenfor skoleutvikling.

Tidligere studier viser blant annet at skoleledere ofte har ulik tilgang til forskning og forskningsmiljøer, og at bruken av forskning kan påvirkes av faktorer som tid, kompetanse og organisatoriske strukturer. Samtidig har partnerskap mellom skoler og universiteter vist seg å kunne åpne for nye arbeidsmåter som styrker bruken av forskning, men også skape spenninger mellom utvikling initiert ovenfra og innenfra.

Studien bygger teoretisk på profesjonssosiologiske teorier, inkludert skillet mellom profesjonalisering ovenfra og innenfra, og teoretiske begreper om strukturelt og epistemisk handlingsrom. Profesjonalisering ovenfra viser til eksterne styringssignaler, som statlige føringer og kommunale satsinger, mens profesjonalisering innenfra handler om utvikling basert på profesjonens egne vurderinger.

MÅL/PROBLEMSTILLING

Formålet med studien er å belyse hvordan ulike forskningsressurser påvirker skolelederens opplevde handlingsrom i skoleutviklingsprosesser. Det overordnede forskningsspørsmålet som besvares er: Hvilken rolle spiller ressurser fra forskning i skolelederens vurderinger knyttet til skoleutvikling, og hvordan påvirker forskning deres opplevelse av handlingsrom?

METODE/DATA

Analysene bygger på kvalitative intervjuer med 25 skoleledere fra fem norske kommuner med ulik størrelse, geografi og ressursituasjon. Det deltok både ledere på kommunenivå og skoleledere på skolenivå. Informantene hadde ulik ledererfaring og utdanningsbakgrunn. Intervjuene omhandlet blant annet ledernes opplevelse av erfaringer med handlingsrom, strukturelle rammer og praksiser for utviklingsarbeid.

RESULTATER

Analysene viser at både tilgang til forskning, egen og organisasjonens forskningskompetanse former deres opplevelse av eget handlingsrom, og deres beslutninger knyttet til skoleutvikling.

Forskningskompetanse gir trygghet – og større handlingsrom

Et gjennomgående funn er at skoleledere med det vi beskriver som forskningskompetanse – i form av egen kompetanse og kollektiv kompetanse i organisasjonen eller i nettverk – opplever et større handlingsrom i jobben sin. De bruker i større grad forskning aktivt for å forstå utfordringer og velge prosesser og innhold for skoleutvikling, og de føler seg tryggere i faglige diskusjoner. De opplever også at de bedre kan begrunne valgene sine overfor kolleger, politikere og administrasjon.

En del ledere fra mindre kommuner eller med mindre tilgang til kompetansemiljøer opplever at de må orientere seg mer alene i forskningen, uten kolleger eller nettverk å diskutere med. Forskningen kan da oppleves mer forvirrende, noe som reduserer opplevelsen av handlingsrom. Flere beskriver at de derfor heller følger tiltak som kommer ovenfra, fordi det er tryggere enn å utvikle egne forskningsbaserte prosjekter.

Gode partnerskap med universiteter åpner rom for utvikling

Et annet resultat er at kvaliteten på samarbeidet mellom skoler/kommuner og universiteter har stor betydning. I større kommuner finnes oftere etablerte partnerskap som gir lederne enklere tilgang til forskere, muligheter til å få veiledning og faglige innspill, støtte til å utvikle egne prosjekter, og større faglig legitimitet i organisasjonen. Når samarbeidene fungerer godt, beskrives de som en motor for utvikling innenfra. Ledere opplever at de får både støtte og faglig ryggdekning til å ta lokale initiativer. Derimot endres denne erfaringen dersom partnerskapene oppleves som lite relevante eller for sterkt styrt utenfra, og dette gjelder særlig der kommuner står langt fra universitetsmiljøene eller mangler kapasitet til å etablere tett kontakt.

Erfaringer fra skoleutvikling avhenger av tilgang til forskning

Det tredje hovedfunnet handler om hvordan forskning tas i bruk i skoleutviklingsprosesser. Ledere med forskningskompetanse og tilgang til eksterne miljøer bruker forskning til for eksempel å identifisere behov, velge tiltak, skape felles forståelse hos lærerne, og er i bedre posisjon til å begrunne for lokale løsninger. Dette kan også da i større grad gi utgangspunkt for skoleutviklingsprosesser som i noe større grad starter nedenfra – med lærerne, elevene og skolens behov som utgangspunkt.

DISKUSJON

Funnene viser at forskning kan styrke skolelederens handlingsrom når de har kompetanse, relevante samarbeidsarenaer og tilgang til forskningsmiljøer. De indikerer

videre at forskning da brukes noe mer aktivt i lokale beslutninger og skoleutvikling. Manglende tilgang eller lite relevante satsinger, for eksempel hvis disse primært blir initiert ovenfra, kan derimot føre til at kunnskap fra forskning kan føre til en opplevelse av mindre handlingsrom. Funnene understreker dermed også betydning av sterke partnerskap og en styrking av forskningskompetanse i hele organisasjonen, for å kunne bidra til mer relevante og solide skoleutviklingsprosesser.

KONKLUSJON OG IMPLIKASJONER

Denne studien har vist at kunnskap fra forskning kan styrker skolelederes opplevelse av handlingsrom, og at forskning kan bli en reell ressurs i skoleutvikling innenfra. Studien er relevant med tanke på å vise hvordan kommuner kan utvikle strukturer som gir tilgang til forskningsmiljøer og støtte til lokal kunnskapsutvikling, og for UH-institusjoner få en økt forståelse for hvordan forskningen oppfattes og tas i bruk i sektoren.

Referanser

Mausethagen, S. & Tvedten, S. (2025), The role of research in educational leaders' perceived autonomy. *International Journal of Educational Management*, Vol. 39 No. 6 pp. 1465–1478, doi: <https://doi.org/10.1108/IJEM-09-2024-0602>

Mausethagen, S. & Tvedten, S. (2026). Forskningens betydning for skolelederes opplevelse av handlingsrom. i T. S. Prøitz, J. S. Borgen & S. Mausethagen (Red.), *Autonomi og skoleledelse i tid og rom – relasjonell og flerdimensjonal*. Fagbokforlaget (forthcoming)